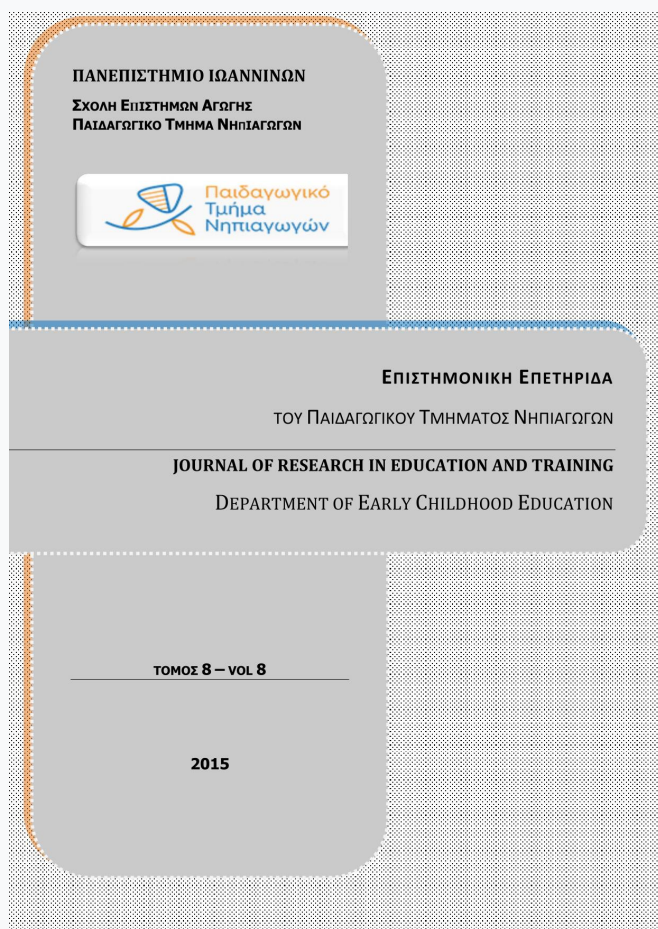

Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Τόμ. 8 (2015)

Παρουσίαση βιβλίου

Αναστασία Οικονομίδου

doi: [10.12681/jret.9553](https://doi.org/10.12681/jret.9553)

Copyright © 2016, Αναστασία Οικονομίδου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Οικονομίδου Α. (2015). Παρουσίαση βιβλίου: Κανατσούλη Μ., (2014) Μυστικά, ψέματα, όνειρα και άλλα: λογοτεχνία για αναγνώστες προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, University Studio Press, ISBN: 978-960-12-2190-8. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 8, 6–10. <https://doi.org/10.12681/jret.9553>

Παρουσίαση Βιβλίου

**Κανατσούλη Μ.,(2014) *Μυστικά, ψέματα, όνειρα και άλλα: λογοτεχνία για αναγνώστες προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας*,
University Studio Press, ISBN: 978-960-12-2190-8**

Αναστασία Οικονομίδου

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Εισαγωγή

Το βιβλίο *Μυστικά, ψέματα, όνειρα και άλλα: λογοτεχνία για αναγνώστες προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας* είναι το έβδομο βιβλίο της ακούραστης ερευνήτριας Μένης Κανατσούλη, το έργο της οποίας έχει σφραγίσει ανεξίτηλα τον επιστημονικό χώρο της μελέτης της παιδικής λογοτεχνίας. Με αυτό το νέο της βιβλίο μας δίνει για μια φορά ακόμη τροφή για σκέψη και προβληματισμό.

Η παιδική λογοτεχνία απευθύνεται, όπως είναι γνωστό, σε ένα πολύ ευρύ ηλικιακό φάσμα αναγνωστών: από νήπια μέχρι εφήβους. Είναι, λοιπόν, μία λογοτεχνία ανομοιογενής, με εντυπωσιακές διαφορές μεταξύ των βιβλίων που απευθύνονται σε μικρά παιδιά, σε μεγαλύτερα και σε μεγάλα.

Η αξία του νέου βιβλίου της Κανατσούλη είναι ότι είναι ένα βιβλίο που ερευνά ένα συγκεκριμένο είδος παιδικής λογοτεχνίας: αυτής που απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Γίνεται έτσι ιδιαίτερα χρήσιμο στην ευρεία εκείνη κατηγορία των ενηλίκων, εκπαιδευτικών και άλλων, που ασχολούνται με μικρά παιδιά και θέλουν να εμβαθύνουν στους τρόπους με τους οποίους η λογοτεχνία που απευθύνεται σ' αυτά παρεμβαίνει στη ζωή και στην ανάπτυξή τους.

Κεφάλαια

Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου της η Κανατσούλη προβάλλει το επιχείρημα ότι σε σχέση με την παιδική λογοτεχνία γενικά, η λογοτεχνία για μικρές ηλικίες διατηρεί ένα είδος αυτοτέλειας. Διότι, το μικρό παιδί βιώνει άλλου είδους εμπειρίες και έχει άλλου είδους ικανότητες και δεξιότητες από εκείνες των μεγαλύτερων παιδιών, και

επομένως αντιμετωπίζεται διαφορετικά από τους ενήλικες συγγραφείς. Για παράδειγμα, οι δημιουργοί παιδικών βιβλίων που απευθύνονται σε μικρά παιδιά λαμβάνουν ή πρέπει τουλάχιστον να λαμβάνουν υπόψη τους τις δεξιότητες που διαθέτει ένα μικρό παιδί που περνά από την προ-ανάγνωση στην ανάγνωση: σχεδιάζουν, λοιπόν, έτσι τα βιβλία τους ώστε να μπορεί να τα απολαμβάνει ένα παιδί που μέχρι πρότινος ήταν ή εξακολουθεί να είναι ακροατής ιστοριών και έχει κατά συνέπεια αναπτυγμένες όλες εκείνες τις δεξιότητες που απαιτούνται για την παρακολούθηση προφορικών διηγήσεων.

Επιπλέον, ακριβώς επειδή απευθύνονται σε μικρά παιδιά που μαθαίνουν για τον κόσμο που τα περιβάλλει και μέσα από τις ιστορίες που ακούνε ή διαβάζουν, οι συγγραφείς που γράφουν για μικρά παιδιά ακολουθούν την άγραφη παιδαγωγική λογοκρισία η οποία διαπερνά την κοινωνία μας και αποφεύγουν να αναφερθούν άμεσα σε ζητήματα όπως το σεξ, η βία ή ο θάνατος ή σε μεταφυσικά ερωτήματα όπως για παράδειγμα η ύπαρξη του Θεού.

Το κεντρικό επιχείρημα που διαπερνά το βιβλίο της Κανατσούλη είναι ότι η λογοτεχνία που απευθύνεται στις μικρές ηλικίες εμπνυχώνει τα μικρά παιδιά, στηρίζει, δηλαδή, τον ψυχικό τους κόσμο. Στηρίζει, για παράδειγμα, μία ιδιαίτερη ανάγκη που έχουν τα μικρά παιδιά: την φαντασία. Όπως εξηγεί διεξοδικά στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου της, καθώς τα παιδιά ακούνε ή διαβάζουν φανταστικές ιστορίες, τείνουν να ταυτίζονται με τους κεντρικούς ήρωες παίζοντας φανταστικούς ρόλους. Τέτοια παιχνίδια, όμως, έχουν εξαιρετική σημασία καθώς βοηθούν στην συναισθηματική και πνευματική τους ανάπτυξη και ταυτόχρονα τα κοινωνικοποιούν.

Ένα θέμα στο οποίο επικεντρώνονται ιδιαίτερα τα βιβλία για μικρά παιδιά είναι η οικογένεια γενικά και ειδικότερα οι σχέσεις γονέα – παιδιού. Μιλώντας για την οικογένεια τα βιβλία αυτά προτείνουν εμπειρίες ‘άλλων’ – των μυθοπλαστικών, δηλαδή, ηρώων με τους οποίους οι μικροί αναγνώστες καλούνται να ταυτισθούν. Όπως εύστοχα παρατηρεί η Κανατσούλη στο τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου της, επειδή σήμερα η οικογένεια έχει υπερβεί το στερεοτυπικό πυρηνικό της σχήμα, πολλά βιβλία αναλαμβάνουν να εξοικειώσουν τους μικρούς αναγνώστες τους με πολλές και διαφορετικές εκδοχές της, προβάλλοντας πολλά και διαφορετικά πρότυπα. Με αυτόν τον τρόπο τους βοηθά και να βελτιώσουν την αυτό-αντίληψή τους, αλλά και να αυξήσουν την κατανόηση και την ευαισθησία τους προς τους άλλους – για παράδειγμα, προς τα παιδιά χωρισμένων γονέων, τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών ή τα παιδιά που αποκτούν αδέρφια από δεύτερους γάμους των γονέων τους.

Τα μικρά παιδιά εισέρχονται κατά την προ-σχολική και πρωτο-σχολική ηλικία στον κόσμο των ενηλίκων. Όπως δείχνεται μέσα από παραδείγματα στο τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου που εξετάζουμε, παρουσιάζοντας ήρωες που διέρχονται δυσκολίες ή κάποιας μορφής κρίση αλλά που βγαίνουν εντέλει νικητές, η παιδική λογοτεχνία βοηθά τους μικρούς αναγνώστες να βάλουν σε τάξη τους δικούς τους φόβους, τις

δικές τους υπαρξιακές και άλλες αγωνίες αλλά και να διαχειρισθούν τους εφιάλτες και τα άσχημα όνειρά τους.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το πέμπτο κεφάλαιο του βιβλίου της Κανατσούλη διότι αφορά ένα ασυνήθιστο θέμα, το πώς δηλαδή, η παιδική λογοτεχνία διαπραγματεύεται ζητήματα εξουσίας. Εξετάζονται τρεις διαφορετικές εκδοχές της γνωστής ιστορίας «Ο Πέτρος και ο λύκος» και συγκεκριμένα τα εξής βιβλία: 1. Hastings Selina (διασκευή, μετάφραση Ζωή Βαλάση και εικονογράφηση Reg Cartwright), *Ο Πέτρος και ο Λύκος*, Μίνωας, 1990 2. Πούλος, Κώστας (απόδοση, εικονογράφηση Βασίλης Παπατσαρούχας), *Ο Πέτρος + ο λύκος*, Παπαδόπουλος, 2006 και 3. Προκόφιεφ, Σεργκί (εικονογράφηση Frans Haacken), *Ο Πέτρος και ο λύκος*, Ηριδανός, 1977. Συγκρίνοντας τα τρία βιβλία η συγγραφέας υποστηρίζει ότι αυτό που διαγράφεται στα βιβλία για μικρά παιδιά είναι ότι εξουσία μπορούν να ασκούν όχι μόνον οι ενήλικες αλλά και τα ίδια τα παιδιά και ότι, επιπλέον, κυρίαρχοι και κυριαρχούμενοι εμπλέκονται με έναν ασύμμετρο και άνισο τρόπο.

Μέσα από γλαφυρά παραδείγματα που χρησιμοποιεί στο επόμενο κεφάλαιο του βιβλίου της, η συγγραφέας μας δείχνει πώς τα βιβλία για μικρά παιδιά βοηθούν τους μικρούς αναγνώστες να διαχειριστούν ζητήματα απώλειας, διαταραχών και πένθους. Το επιχείρημά της είναι ότι οι ταυτίσεις που οι μικροί αναγνώστες καλούνται να κάνουν με ήρωες που βιώνουν τέτοιες εμπειρίες μπορεί να είναι *λυτρωτικές* για όσους αναγνώστες βιώνουν παρόμοιες καταστάσεις πένθους, απώλειας ή διαταραχής αλλά *σημαντικές* και για τους άλλους οι οποίοι ευαισθητοποιούνται έτσι στον πόνο των διπλανών τους.

Όπως όλοι γνωρίζουμε, η βία είναι ένα φαινόμενο που έχει εισχωρήσει και στη ζωή των μικρών παιδιών, στο σχολείο ή και μέσα στην οικογένεια. Πώς, λοιπόν, μιλάμε γι αυτό στα παιδιά μέσα από ιστορίες που γράφουμε γι αυτά; Η ανάλυση της κ. Κανατσούλη στο έβδομο κεφάλαιο καταλήγει σε ένα ενδιαφέρον συμπέρασμα: ότι η κυρίαρχη τάση των περισσότερων βιβλίων για μικρά παιδιά να ωραιοποιούν τις βίαιες καταστάσεις και να καταλήγουν πάντα σε αισιόδοξες λύσεις διαιωνίζει την κουλτούρα της βίας ως μοιραίας κατάστασης. Αυτό που προτείνει είναι ότι χρειαζόμαστε βιβλία που προάγουν μια κριτική θεώρηση της βίας και γενικά των αξιών του κοινωνικού μας συστήματος.

Άμεσα συνδεδεμένα με την θεματική της βίας είναι και εκείνα τα βιβλία που αναλαμβάνουν να μιλήσουν στα μικρά παιδιά για το Ολοκαύτωμα και για τα τραύματα που αυτό έχει αφήσει. Όπως υποστηρίζει η κ. Κανατσούλη στο όγδοο κεφάλαιο του βιβλίου της, παραδοσιακά η παιδική λογοτεχνία για μικρές ηλικίες ΔΕΝ παρουσιάζει ‘κακούς’ ενήλικες που κακομεταχειρίζονται παιδιά. Όταν όμως η παιδική λογοτεχνία θέλει να παρουσιάσει στα μικρά παιδιά την συστηματική και μαζική εξόντωση, τότε πρέπει να παραδεχθεί ότι ούτε ο κόσμος μας είναι καλός ούτε οι ενήλικες είναι πάντα καλοί, ηθικοί και άξιοι σεβασμού και εμπιστοσύνης, πράγμα εξαιρετικά δύσκολο στην διαχείρισή του. Ίσως γι αυτό, όπως παρατηρεί, υπάρχει μία

εντυπωσιακή απουσία τέτοιων βιβλίων στην Ελλάδα παρόλο που η χώρα έχει υποστεί το πλήγμα της εξόντωσης των Εβραίων υπηκόων της.

Το ζήτημα της διαφορετικότητας και ιδιαίτερα της αναπηρίας κατέχει μία σημαντική θέση στις θεματικές προτεραιότητες των βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας. Το ένατο κεφάλαιο του βιβλίου που παρουσιάζουμε είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον στον βαθμό που όχι μόνον μας δείχνει το πώς απεικονίζονταν η αναπηρία στα λαϊκά παραμύθια και το πώς απεικονίζεται στα σύγχρονα λογοτεχνικά αναγνώσματα για μικρά παιδιά. Είναι ενδιαφέρον επειδή *συγκρίνει* τους διαφορετικούς τρόπους απεικόνισης στις δύο αυτές κατηγορίες αναγνωσμάτων, αναδεικνύοντας έτσι τον καταλυτικό ρόλο που παίζει η εποχή στην οποία παράγεται ένα λογοτεχνικό έργο, το εκάστοτε, δηλαδή, κοινωνικό, ιδεολογικό και πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο παράγεται η λογοτεχνία.

Εξίσου ενδιαφέρον για διαφορετικούς, όμως, λόγους είναι και το δέκατο κεφάλαιο του βιβλίου της κ. Κανατσούλη το οποίο έχει τίτλο «Παιδί και παιχνίδι στην παιδική λογοτεχνία». Διότι, μας προσφέρει μια αναλυτική περιγραφή του αναγνώστη – παίκτη και του πώς ο αναγνώστης αυτός αλλάζει ρόλους παίκτη καθώς μεγαλώνει. Μας δείχνει επίσης αναλυτικά τί είδους παιχνίδια παίζονται μέσα στα βιβλία για μικρά παιδιά: παιχνίδια ρόλων, λεκτικά παιχνίδια, παιχνίδια διακειμενικότητας και, τέλος, παιχνίδια με την ίδια την υλικότητα των βιβλίων – όπως τα εντυπωσιακά pop-up βιβλία που έχουν κατακλύσει τα τελευταία χρόνια την αγορά. Εξίσου σημαντικό, όμως, σ' αυτό το κεφάλαιο είναι πιστεύω το ότι η συγγραφέας μας εξηγεί πώς τέτοια βιβλία καλύπτουν τις ανάγκες του μικρού παιδιού για παιχνίδι.

Υπάρχουν πολλά σύγχρονα λογοτεχνικά βιβλία για μικρά παιδιά, όχι βιβλία γνώσεων, τα οποία αναλαμβάνουν να φέρουν τους αναγνώστες τους σε επαφή με την Τέχνη. Το τελευταίο κεφάλαιο του νέου βιβλίου της κ. Κανατσούλη εξετάζει χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων παιδικών βιβλίων τα οποία μέσα από τις ιστορίες τους δείχνουν στα μικρά παιδιά τί θα πει δημιουργικότητα, τους δείχνουν πώς η Τέχνη ανακαλύπτεται με ένα φυσικό τρόπο μέσα από τα πράγματα του περιβάλλοντός τους και μέσα από τα προσωπικά τους βιώματα. Έτσι οι μικροί αναγνώστες μπαίνουν στην διαδικασία να αντιληφθούν την πολυμορφία της Τέχνης, να αντιληφθούν ότι η Τέχνη εκπορεύεται από διαφορετικές πηγές έμπνευσης ή ότι η Τέχνη αλλάζει από εποχή σε εποχή.

Συμπεράσματα

Ο μελετητής της παιδικής λογοτεχνίας θα βρει στο βιβλίο της κ. Κανατσούλη την πλήρη και ενημερωμένη βιβλιογραφία που πρέπει να συνοδεύει κάθε καλό επιστημονικό βιβλίο. Θα βρει ακόμη ένα εξαιρετικά χρήσιμο παράρτημα στο οποίο υπάρχουν ερμηνευτικές επεξηγήσεις των βασικών όρων που χρησιμοποιούνται στο βιβλίο. Συμπερασματικά, θα μάθει πολλά διαβάζοντας το συγκεκριμένο βιβλίο, αλλά κυρίως θα μάθει με έναν ευχάριστο τρόπο, με παραδείγματα και δεκάδες αποσπάσματα από λογοτεχνικά κείμενα. Υπάρχουν εκατοντάδες επιστημονικά βιβλία

γύρω μας. Όλα μας προσφέρουν γνώσεις. Λίγα, όμως, καταφέρνουν να μας μεταφέρουν γνώσεις με τον γλαφυρό τρόπο που χρησιμοποιεί η κ. Κανατσούλη.